

Alan Kılavuzluğunun Çanakkale İli'ndeki Uygulaması ve İlgili Turizm Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi

The Implementation of District Guidance at Çanakkale and Its Evaluation in Terms of Tourism Related Laws and Regulations

Lütfi ATAY

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu

ÖZ

Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı önemli bir turizm destinasyonu olarak ön plana çıkmaktadır. Savaş alanlarına yönelik ziyaretçi taleplerinin karşılanması ve arzu edilen rehberlik hizmetinin verilmesi, ziyaretçilerin memnuniyeti açısından oldukça önemlidir. Kaçak rehberlik kapsamına giren faaliyetlerin önlenmesi ve Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nın rehberlik formasyonuna sahip, yasal yetkisi ve sorumluluğu olan rehberler eşliğinde gezilmesi için kamuoyunda ortak bir talebin oluştuğu gözlenmektedir. Milli parkların korunması nedeniyle zarar gören yerel nüfusa destek vermek amacı ile yasalaştırılan ve ortaya çıkan "Alan Kılavuzluğu" ilk kez Çanakkale ilinde uygulanmıştır. Çanakkale ilindeki uygulama, alan kılavuzlarının profesyonel turist rehberini ikame edici şekilde hizmet verdikleri görüntüsünü ortaya çıkarmıştır ve turizm endüstrisinin önde gelen aktörlerinin tepkisine neden olmuştur. Alan kılavuzluğu uygulaması, ciddi bir soruna dönüşmüş ve kamuoyuna yansımıştır. Bu çalışmanın amacı, Çanakkale ilindeki alan kılavuzluğu uygulamasını, alan kılavuzluğuna ilişkin yasal mevzuat ve profesyonel turist rehberliğine ilişkin turizm mevzuatı açısından değerlendirmektir. Çalışmada, öncelikle alan kılavuzluğunun ortaya çıkışı ve ilgili yasal düzenleme ortaya konulduktan sonra, Çanakkale'deki alan kılavuzluğu uygulaması, alan kılavuzluğuna ilişkin yasal düzenleme ve turist rehberliğine ilişkin mevzuat kapsamında tartışılmaktadır. Sonuç ve öneriler bölümünde de sorunun çözümüne ilişkin yapılması gerekenler tespit edilmektedir.

Anahtar sözcükler: Alan kılavuzluğu, rehber, Çanakkale, milli park.

ABSTRACT

With the increase of tourism demand Gallipoli Peninsula Historical National Park appears as an important tourist destination. To meet the demand of visitors into battle fields and to supply desired guiding services are very important in term of visitors' satisfaction. It has been observed that a common sense emerged to avoid illegal guiding services to visit Gallipoli Peninsula Historical National Park with the accompany of a licensed professional tourist guide. District Guidance was legalized to minimize the losses of the affected local community was practiced first at Canakkale. The implementation at Canakkale caused the perception that district guides replace professional tourist guides and attracted the reaction of leading parties of tourism industry. Implementation of District Guidance became a serious issue and attracted wide publicity. The purpose of this article is to discuss the issues of district guidance implementation in Gallipoli Peninsula Historical National Park in terms of laws and regulations related to district and professional tourist guidance. In this study, the legal aspects of district guidance was studied first and then the implementation of district guidance at Canakkale was discussed according to the regulation related to professional tourist guidance. Proposals for the solution of the issue and recommendations are made at the end of the article.

Key words: district guidance, guide, Gallipoli, national park

GİRİŞ

Artan taleple birlikte Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nın, rehberlik formasyonuna ve bilgi birikimine sahip yetkili rehberler eşliğinde gezilmesi ve kaçak rehberlik faaliyetlerinin önlenmesi için kamuoyunda farklı kesimlerden değişik tepkiler ve çözüm önerileri gündeme getirilmiştir. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Müdürlüğü rehber açığını kapatmak, savaş alanlarını gezecek yerli grupların taleplerini karşılamak ve kaçak rehberlik yapanlardan gerekli nitelikleri taşıyanları eğiterek ve belgelendirerek, kaçak rehberlik faali-

yetlerini kontrol altına almak için sadece milli park alanı içerisinde geçerli "alan kılavuzu" konusunu gündeme taşımıştır. İlk aşamada, mevcut yasal düzenlemeler dikkate alınmadan bir alan kılavuzluğu eğitimi organize edilmiş ancak, Profesyonel Turist Rehberleri Meslek Odalarının tepkisi ile planlanan amaca ulaşamamıştır.

Ülkemizde profesyonel turist rehberliği hizmeti, 1618 Sayılı Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu kapsamında, Profesyonel Turist Rehberleri Yönetmeliği ile yasal bir düzenleme kapsamına alınmıştır. Söz konusu yasal düzenleme

açık ve net biçimde sadece Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan belgeli Profesyonel Turist Rehberlerine rehberlik yapabilme hakkı ve yetkisi verdiğinden, alan kılavuzluğuna ilişkin yasal bir altyapı oluşturmak ve alan kılavuzluğunu işlevselleştirmek için öncelikle bir kanun çıkarılmıştır. Profesyonel turist rehberleri başta olmak üzere, turizm endüstrisinden ciddi tepkiler olması üzerine, gecikmeli hazırlanan ve yasalasın bir yönetmelikle de uygulamaya ilişkin esaslar belirlenmiştir. Alan kılavuzluğuna ilişkin gerekli yasal düzenlemeler yapılmış olmasına rağmen yapılan, yasal düzenlemelerin amacı ve içeriği ile uygulama arasındaki ortaya çıkan ciddi farklar, kamuoyunda olumsuz eleştiri, yorum, yanlış anlaşılma ve istenmeyen tepkilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Profesyonel Turist Rehberleri Odalarının yanı sıra Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB)' de, 5 Haziran 2006 tarihinde Danıştay'a "Alan Kılavuzlarının Seçimi, Eğitimi, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik"e karşı yürütmeyi durdurma ve iptal davası açarak alan kılavuzluğu konusundaki tepkisini ortaya koymuştur.

Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkındaki alan kılavuzluğu uygulaması, bölgeye gelen yerli turistlere verdikleri hizmetin niteliği açısından, profesyonel turist rehberliği faaliyeti kapsamı içerisinde yer almaktadır. Bu bakımdan, alan kılavuzluğuna ilişkin düzenleme ve uygulamaların turizm hukuku açısından da ele alınması gerekmektedir. Bu nedenle, çalışmada öncelikle alan kılavuzluğunun ortaya çıkışı ve yasal boyutu ele alınıp, daha sonra turizm mevzuatı açısından konu irdelenecektir. Mevcut durumu dikkate alarak, gerekli değerlendirme yapıldıktan sonra da sorunların ortaya konulması ve çözüm önerilerinin sunulması uygun olacaktır.

ALAN KILAVUZLUĞUNUN ORTAYA ÇIKIŞI

Çanakkale ilindeki çekim merkezlerinden iki tanesinin çok belirgin şekilde ziyaretçi çektiği gözlenmektedir. Bu çekim merkezlerinden Truva ve diğer örenyerleri daha çok yabancılar tarafından ziyaret edilmekte iken, Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı yerli ağırlıklı talebe sahiptir. Truva ören yeri odaklı talep yıl boyu devam ederken, yarımadaya yönelik seyahatlerin 18 Mart ve 25 Nisan tarihleri ile birkaç gün öncesi ve sonrasında en yoğun, Mart ayı ortalarından Haziran ayı ortalarına kadar ki zaman aralığında da yoğun olduğunu söylemek mümkündür.

Müze ve örenyerlerini biletle ziyaret eden kişi sayısı ile ildeki otellerde geceleyen kişi sayısı, ziyaretçi sayısını belirlemede iki temel veri kaynağı olarak kullanılmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı Konaklama İstatistikleri 2006 yılı verilerine göre, 2006 yılında yaklaşık 310 bin yabancı ve 220 bin yerli ziyaretçi Çanakkale'deki otellerde konaklamıştır. Çanakkale Turizmini Geliştirmeye Yönelik Eylem Planı kitapçığına (Çanakkale Belediyesi 2006) göre yerli ve yabancı ziyaretçi trafiği iki milyon kişi iken, 2007 yılı 18 Mart Deniz Zaferi kutlamaları için ile gelen hükümet yetkililerinin, ziyaretçi sayısını sadece Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı için 3,5 milyon olarak belirtmeleri dikkat çekicidir. Söz konusu Milli Park'a yönelik turizm talebi Türk vatandaşı ağırlıklıdır. Bu bölgeye gelen ziyaretçilerin neredeyse tamamına yakınının tur otobüsleriyle gelmesi ve girişte bir kayıt sisteminin olmayışı, Çanakkale'ye gelen kesin ziyaretçi sayısını belirlemeyi imkânsızlaştırmaktadır. Çanakkale'ye gelen ziyaretçilerin önemli bir kısmını oluşturan okul gruplarının bilet almadan müzeleri ziyaret ettiği dikkate alındığında, Çanakkale ilini ve Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkını ziyaret edenlerin konaklayan kişi sayısının birkaç katı olduğu söylenebilir.

Türkiye'deki milli parklar içerisinde ayrıcalıklı bir öneme sahip olan Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Park'ı tarihi geçmişi ve konumu nedeniyle, özel olarak yasalaşmış 4533 Sayılı Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Kanunu ile korunmaktadır. Özel değere sahip bu milli park hem yerli hem de yabancı ziyaretçiler için önemli bir turistik çekim merkezidir. Böylesine önemli bir destinasyona yönelik ziyaretlerdeki artışla beraber bölgede rehberlik hizmetlerine duyulan gereksinimin de arttığı gözlenmektedir.

"Yönetmelikle belirlenen usul ve esaslara uygun olarak rehberlik mesleğini icra etme yetkisini kazanmış olup, yerli veya yabancı turistlere, turistlerin gezi öncesinde seçmiş oldukları dil ile uyumlu olmak üzere, rehberlik kimlik kartlarında belirtilen dillerde rehberlik eden, onlara tanıttıkları bölgenin kültürel ve doğal mirasını aktaran, gezi programının; tur operatörü veya seyahat acentesinin yazılı belgelerinde tanımlandığı ve tüketiciye satıldığı şekilde yürütülmesini sağlayan ve gezi programını seyahat acentesi adına yöneten kişi olarak tanımlanan"(Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliği, Madde 4) profesyonel turist rehberleri, kuşkusuz turizm sektörünün temel hizmet taşlarından birisidir (4533 Sayılı Kanun).

Türkiye'deki profesyonel turist rehberi sayısı, 7989'u ülkesel 1045'i bölgesel olmak üzere toplam 9034'dür(1). Ülkesel ve bölgesel rehberlerin en fazla bulunduğu il İstanbul'dur ve İstanbul ilinde sicil kaydı olan profesyonel turist rehberi sayısı 3461'dir. İstanbul'u sırasıyla; Ankara (1661), İzmir (1661), Antalya (1106), Nevşehir (344), Muğla (182), Çanakkale (162) ve Bursa (150) illeri takip etmektedir.

Yukarıda verilen sayılardan da anlaşılacağı gibi Çanakkale Turizm İl Müdürlüğü'ne kayıtlı rehber sayısı 162'dir. Çanakkale'de 162 rehberden sadece 50 rehberin Çanakkale Rehberler Derneğine kayıtlı olduğu ve 657 Sayılı Devlet Memuru Kanununa tabi olarak çalışan belge sahibi Profesyonel Turist Rehberlerine Kültür ve Turizm Bakanlığının kısıtlama getirdiği dikkate alındığında bölgedeki profesyonel turist sayısının yetersizliği ortaya çıkmaktadır.

Mevcut koşullarda ve yasal çerçevede, bölgede rehber sayısının sadece profesyonel turist rehberliği kursları açarak artırılacağı düşünülmüş 2002 yılında Turizm Bakanlığı tarafından Marmara Bölgesi Bölgesel Profesyonel Turist Rehberliği kursu düzenlenmiştir. Ancak, kurs sonucunda başarılı olan ve her biri en az bir yabancı dilden belgeli (kokartlı) profesyonel rehberlerin çoğunluğunun çeşitli nedenlerle Çanakkale'de kalmadıkları görülmüştür. Gerek bölgedeki Profesyonel Turist Rehberi sayısının yetersizliği, gerekse mihmandarlık ve benzeri alternatif belgelendirme çözümlerinin yetersiz ve yasadışı olması, sadece yerli ziyaretçilere hizmet verecek alan kılavuzu yetiştirilmesi ihtiyacını gündeme getirmiştir.

Eceabat Milli Parklar Müdürlüğü tarafından 06-24 Eylül 2004 tarihleri arasında açılan kursa katılan 390 kişiden yaklaşık 190 kişi kursu başarıyla tamamlamasına rağmen (2), kursun Profesyonel Turist Rehberleri meslek örgütleri tarafından yasal olmadığı ve turizm mevzuatına aykırı olduğu gerekçesi ile dava edilmesi nedeniyle, kursiyerlerin belgelendirilemediği gözlenmiştir.

Mevcut yasalar çerçevesinde rehberlik mesleğinin yalnızca Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan belgeli rehberler tarafından verilebileceği gerçeği dolaylı da olsa dikkate alınarak Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Müdürlüğünce düzenlenmek istenen alan kılavuzluğu kursunun ve sertifikasının yasal geçerliliği sorgulanmış ve bu gelişmeler sonucu alan kılavuzluğu yasası için çalışmalar başlatılmıştır.

ALAN KILAVUZLUĞUNA İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER

Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nın Eceabat Milli Park Müdürlüğü yetkisi ve sorumluluğunda olması, başka bir bakanlığa verilen yetkiyi kullanabileceği anlamına gelmemektedir. Milli Park Müdürlüğü'nün hiç bir şekilde ticari nitelikte kullanılabilecek bir rehberlik belgesi vermesi söz konusu olmadığından, Milli Park Müdürlüğü'nün alan kılavuzluğu konusundaki ısrarı çeşitli arayışları da beraberinde getirmiştir.

Bu arayışlar öncelikle mevcut yasal düzenlemeler kapsamında ne yapılacağına odaklanmıştır. Bu kapsamda, yerel yönetimlerce rehber ihtiyacının yeni bölgesel rehberlik kursları açarak giderilmesi düşünülmüştür. Ancak, daha önceki rehberlerin bölgede kalmaması ve yabancı dil bilme zorunluluğunun yerel alan kılavuzu adaylarının önünde bir engel olması bir sorun olarak görülmüştür. Dolmabahçe Sarayı ve Topkapı Sarayı Harem bölümü örneklerinde olduğu gibi*, milli park müdürlüğü'nün alan kılavuzlarını yetiştirmesi ve kendi bünyesinde sürekli veya sözleşmeli istihdam etmek koşuluyla çalıştırması diğer bir çözüm yolu olarak düşünülmüştür. Bu çözümün de uygulanabilirliği konusunda ciddi sıkıntıların olabileceği ifade edildiğinden, alan kılavuzluğuna ilişkin yeni bir yasanın yapılması gerektiği tartışılmıştır. Çevre ve Orman Bakanlığı ile Çanakkale milletvekillerinin çabaları neticesi, 5400 Sayılı 'Milli Parklar Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun', aşağıdaki şekliyle 3 Temmuz 2005 tarihinde TBMM'de kabul edilmiştir;

"9.8.1983 tarihli ve 2873 sayılı Milli Parklar Kanununun 16 ncı maddesinin madde başlığı 'Koruma görevlileri ve alan kılavuzları' olarak değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki iki fıkra eklenmiştir. Bu Kanun kapsamına giren alanların kaynak değerlerinin korunarak kullanılmasına imkân sağlamak amacıyla uzun devreli gelişim planlarına uygun olarak yapılan ziyaretçi yönetim plânlarının etkin bir şekilde uygulanması ve korunan alanlara gelen ziyaretçilerin doğru bilgilendirilmesi bakımından ve korunan alan yönetiminden olumsuz etkilenen yöre insanının kayıplarının en aza indirilmesine imkân sağlanmak üzere, korunan alan sınırları dâhilinde ve yakın çevresinde yaşayan yöre insanının alan kılavuzu olarak yetiştirilmeleri konusunda Çevre ve Orman Bakanlığı ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde gerekli çalışmaları yapar. Eğitime alınacak alan kılavuzu adaylarının seçimi, eğitimleri, eğitim sonunda başarılı olanların görevlendirilmeleri ve çalışmalarına ilişkin esas ve usuller Çevre ve Orman Bakanlığınca çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir. "

Kanunda alan kılavuzluğuna ilişkin esasların ve uygulama detaylarının, Çevre ve Orman Bakanlığının sorumluluğuna verilen bir yönetmelikle be-

lirlenmesi öngörülmüş ve ilgili yönetmelik 28 Mart 2006 Tarihli ve 26122 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. (Alan Kılavuzlarının Seçimi, Eğitimi, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik)

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 23-28 Şubat 2004 tarihlerinde Çanakkale ilinde düzenlediği kurs sonrası yapılan sınavı ve İstanbul Rehberler Odasının organize ettiği, 2003 Mart Çanakkale Savaşları Eğitim Programını başarıyla tamamlayan profesyonel turist rehberlerine, ilgili mevzuatlarda yer almamasına rağmen Uzman Rehber Belgesi verilmesi (3), belirli bir konuda veya alanda uzmanlaşan uzman rehberlere (Ahipaşaoğlu 2001: 47) olan gereksinimi göstermesi açısından önemlidir. Uygulanan sertifika programları da, uzman rehberlik de denilebilecek alan kılavuzluğuna imkan sağlayan yasanın bir gereksinim sonucu çıktığını göstermektedir. Ancak, bu gereksinime rağmen, alan kılavuzluğuna ilişkin kanun, yönetmelik ve uygulama arasındaki uyumsuzluk ve ortaya çıkan sorunlar, alan kılavuzluğuna ilişkin yasal sorunların kendi içerisinde değerlendirilip, tartışılmasını gerekli kılmaktadır.

ALAN KILAVUZLUĞUNA İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELERİN KENDİ İÇERİSİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Ortadoğu Teknik Üniversitesi bilim insanları tarafından yürütülen Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı (Barış Parkı) Uzun Devreli Gelişme Planı Çalışmaları (99.02.02.03 numaralı AGUDÖS projesi) kapsamında da milli parkın turizme açılması ve yerel halkın turizmden pay alması için turist rehberliği ve alan kılavuzluğu hizmetlerinin değerlendirilmesi öngörülmekteydi. Uzun Devreli Gelişim planı ile de uyumlu olan Alan Kılavuzluğuna ilişkin 5400 Sayılı Yasada açıkça ifade edildiği gibi, Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkının korunmasından olumsuz etkilenen yöre insanının kayıplarının en aza indirilmesine imkan sağlanmak üzere, korunan alan sınırları dahilinde ve yakın çevresinde yaşayan yöre insanının alan kılavuzu olarak yetiştirilmeleri amaçlanmıştır.

5400 Sayılı Kanun kapsamında çıkarılan yönetmeliğin yedinci maddesinde, alan kılavuzu adaylarının nitelikleri ortaya konmakta ve adayın en az lise mezunu olması şartı aranmaktadır. Bu önkoşul, milli park alanları içerisinde kalan vatandaşların demografik ve sosyal özellikleri araştırılmadan ve özellikleri dikkate alınmadan yönetmeliğin hazırlandığı izlenimini doğurmaktadır. Belirlenen söz

konusu ölçütlerin, 5400 Sayılı Kanun'da belirtilen ve Kanun'un esasını ve ruhunu oluşturan, milli park uygulamasından zarar gören yöre insanının kayıplarını aza indirme amacına uygun olmadığı söylenebilir. Çünkü, milli park uygulaması olan alanlarda koruma nedeni ile istihdam yaratacak yatırımlar yapılamamaktadır. Dolayısıyla, yerel halkın iş imkanları kısıtlanmakta ve refah düzeyleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu durum ayrıca, genç nüfusun milli park sınırlarının dışında fırsatlara yönelmesi sonucunu da doğurmaktadır.

Alan Kılavuzlarının Seçimi, Eğitimi ve Belgelendirilmesi

Milli Parklar Genel Müdürlüğü yetkililerinin açıklamaları ve yasa koyucuların beyanları dikkate alındığında, genel kabul görececek bir yönetmelik hazırlama sürecinin kolay olmayacağı zaten öngörülmekteydi (Atay 2006: 422). Özellikle zorlanacak sorunlardan bir tanesi, 2004 yılında Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nda alan kılavuzluğu sertifikası almaya hak kazananların hukuki durumu idi. Alan Kılavuzlarının Seçimi, Eğitimi, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğe eklenen geçici birinci madde ile yönetmeliğin yayınından önce düzenlenen Alan Kılavuzluğu Kursunu tamamlayan kişilerin, çıkan yönetmelik koşullarını yeterince taşıyıp taşımadığına bakılmaksızın belgelendirilmeleri, korunan alanda ikamet etme koşuluna uymamakta ve ilgili 5400 Sayılı Kanunun özüne ters bir anlayışı ortaya koymaktadır ve bu durum kamuoyunda ciddi kaygılar oluşturmuştur. Dolayısıyla, Alan Kılavuzlarının Seçimi, Eğitimi, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin geçici birinci maddesi ile belgelendirilen 189 kişilik alan kılavuzlarına ilişkin verilerin kamuoyu ile paylaşılması, bu konudaki kaygıları da ortadan kaldıracaktır.

Milli Parktaki uzun devreli gelişim planı uygulamalarından olumsuz etkilenen, Milli Park sınırları içerisinde ve yakın çevresinde ikamet eden yöre insanının yetiştirilmeleri şeklinde öngörülen alan kılavuzlarının, yönetmelikle sadece korunan alan sınırları içerisinde en az bir yıldır ikamet eden kişilerin seçilmesi ile sınırlandırılması önemli bir saptamadır.

Alan Kılavuzlarının Seçimi, Eğitimi, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliği'nin 7. Maddesinde alan kılavuzu adaylarının nitelikleri;

- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak,
- En az lise mezunu olmak,

- Korunan alan sınırları dahilinde en az bir yıldır ikamet ediyor olmak,
- Başvuru tarihi itibari ile 18 yaşını tamamlamış olmak,
- Adli sicil kaydının temiz olması şeklinde sıralanmıştır.

Gerekli nitelikleri taşıyan ve istenilen belgelerle alan kılavuzu adaylığına başvuranların eğitime kabulü İl Çevre ve Orman Müdürlüğü yetkisine bırakılmıştır. Gerekli şartları taşımasına rağmen adayın kursa kabulünün İl Çevre ve Orman Müdürlüğü insiyatifine bırakılması ciddi bir keyfiyet sorunu ortaya çıkarabilecektir.

Çanakkale ilindeki Çanakkalede Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı alan kılavuzluğu uygulamasına bakıldığında ise, belgelendirilen alan kılavuzlarının yukarıdaki ölçütlerden en önemlisi olan korunan alanda en az bir yıl ikamet ediliyor olma şartının dikkate alınmadan, yönetmeliğin geçici birinci maddesi ile belgelendirmenin yapıldığı bilinmektedir. Dolayısıyla, 5400 Sayılı Kanun'un ve Alan Kılavuzlarının Seçimi, Eğitimi, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin özülüyle uyuşmayan bir uygulama ortaya çıkmıştır.

Alan kılavuzluğu kursuna kabul edilen adayların eğitime ilişkin düzenleme ise alan kılavuzları hakkındaki yönetmeliğin 10. ve 17. Maddeler arasında yer alan maddelerinde açıkça ortaya konulmuştur. Özellikle, 10. madde çok açık şekilde eğitim programını tanımlamaktadır. Bu maddeye göre eğitim programı üç bölümden oluşmaktadır;

- a) *Birinci bölümde;* doğa koruma, korunan alanlar, biyolojik çeşitlilik (flora-fauna), ekoloji, harita ve pusula kullanımı, doğada yön bulma, halkla ilişkiler, ekip ruhu, ekip çalışması, iletişim teknikleri, toplum ve insan psikolojisi ile ilkyardım gibi temel bilgilere yer verilir.
- b) *İkinci bölümde;* korunan alanın gelişme planı, alana ilişkin kaynak değerleri, yörenin sosyo-kültürel yapısı, ziyaretçi profili, güzergâhlar ve alana ilişkin özellikli konulara yönelik bilgiler verilir.
- c) *Üçüncü bölümde;* her iki bölümde verilen bilgilerin alanda uygulaması yapılır.

Bu üç bölümdeki eğitimin içeriğinden de anlaşılacağı üzere alan kılavuzları, profesyonel turist rehberi olarak değil, korunan alanlarda ziyaretçilere yol gösterici kılavuz şeklinde eğitilmektedir.

Eğitimi başarı ile tamamlayan alan kılavuzu adayları, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü tarafından

beş yıllığına sadece eğitim ve uygulama yapılan alanda geçerli olacak bir sertifika ile belgelendirilmektedirler. Alan dışında faaliyet gösterilmesi durumunda, Alan Kılavuzluğu Belgesi iptal edilmekte ve kılavuz adayları yeni başka bir Alan Kılavuzluğu Eğitimi'ne katılamamaktadır. Dolayısıyla, Yönetmelikte belirlenen çalışma esasları kapsamında hizmet verdikleri sürece belgeleri geçerli olmaktadır.

Yönetmelik çıkmadan önce Çanakkalede Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı alan kılavuzluğu eğitimi alan ve geçici madde ile belgelendirilen alan kılavuzlarının, aldıkları eğitimin içerik ve format olarak yönetmeliğe uygunluğu tartışma konusudur. Yönetmelik öncesi eğitim kapsamında rehber eğitimi formatında bir eğitim verilmiş olup, kılavuzluk yönü ile eğitim ihmal edilmiştir. Dolayısıyla, alan kılavuzlarının kılavuzluktan öte bir profesyonel turist rehberi gibi faaliyet göstermesi düşünülerek eğitim aldığı anlaşılmaktadır ki bu durum kanun ve yönetmelik'de belirlenen esaslarla uyuşmamaktadır.

Alan Kılavuzlarının Çalışma Esasları ve Ücretlendirilmesi

Alan kılavuzlarının çalışma esaslarına ilişkin, Alan Kılavuzlarının Seçimi, Eğitimi, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'teki düzenlemelere bakıldığında (Madde 20), genel hatları ile nasıl faaliyet göstereceği ortaya konulmaktadır. Buna göre alan kılavuzları;

- Sadece sertifika ve kimlik kartında belirtilen korunan alan sınırları içinde görev yapabilirler,
- Sorumlulukları, korunan alan içerisindeki belirlenen bir giriş ünitesinde başlar, belirlenen tur güzergâhlarının tamamlanmasından sonra, bir çıkış yapmak suretiyle sona erer.
- Ziyaretçileri aldıkları ilk noktada genel bir bilgilendirme ve uyulması gereken kurallar hakkında bilgi verirler,
- Etkinlik sırasında kendisine gerekli olabilecek malzeme, alet-ekipman, kıyafet, harita, cep telefonu, pusula, ilkyardım çantası ve benzeri malzemeleri yanında bulundurmaları zorundadır.
- Korunan alanlardaki kılavuzluk hizmetleri uygulamaları ve sonuçlarından alan kılavuzları Bakanlığa, Genel Müdürlüğe, il müdürlüğüne/müdürlüğe karşı doğrudan sorumludurlar.
- Alan kılavuzları çalışmaları süresince Genel Müdürlük tarafından ön görülen kılık ve kıyafetle görev yapmak zorundadırlar.

- Etkinlik sırasında alanın kaynak değerlerini ve biyolojik çeşitliliğini tehdit edecek davranışları önlemek zorundadır.
- Alan kılavuzları etkinlik sırasında kimliklerini ziyaretçiler tarafından görülebilecek bir şekilde taşırlar.

Alan kılavuzlarının görev ve sorumluluklarına bakıldığında yol gösterici anlamında çalışmaları gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Oysa, Çanakkale Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'ndaki uygulamaya bakıldığında alan kılavuzlarının bir rehber gibi bilgi verdikleri, kılık kıyafet yönetmeliğine uymadıkları, belirlenmiş bir güzergahta kalmadıkları, etkinlik sürecinde yanlarında taşınması gereken malzemeleri taşımadıkları, ziyaretçi gruplarına rehberlik yapma rolünü üstlendikleri ve biyolojik çeşitliliği tehdit edecek ziyaretçi davranışlarını önlemede yetersiz kaldıkları çok açık biçimde gözlenmektedir.

Yol gösterici alan kılavuzlarının bu hizmetlerini belirli bir ücret tarifesi üzerinden yapması ve korunan alanlara gelen ziyaretçilerin mağdur edilmemesi amacı ile ücret esasları da yönetmeliğin 21. maddesinde açıkça ifade edilmektedir. Buna göre alan kılavuzları İl Orman ve Çevre Müdürlüğü'nün her yılın başında belirlediği ücret karşılığında ziyaretçilere hizmet verirler. Söz konusu ücret bilet karşılığı ziyaretçilerden, korunan alan giriş kontrol ünitesince tahsil edilir ve aylık dönem sonucunda biriken alan kılavuzluğu ücretleri korunan alan idaresince yetkilendirilen oluşum tarafından alan kılavuzlarına ödenir. Alan kılavuzları, korunan alan idaresince belirlenen ve bilet karşılığı tahsil edilen ücret dışında, ziyaretçilerden hiçbir ücret talep edemezler.

Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkındaki uygulamaya bakıldığında, ise alan kılavuzluğu hakkındaki yönetmelik esaslarının uygulanmadığı görülmektedir. Öncelikle, belgelendirilmiş alan kılavuzları olmasına rağmen, İl Orman ve Çevre Müdürlüğü'nün ücret tarifesi belirlemediği, bilet sisteminin uygulanmadığı ve alan kılavuzlarının karşılıklı anlaşma çerçevesinde ziyaretçilerden ücret talep ettikleri gözlenmektedir. Dolayısıyla, yönetmeliğin açıkça ihmal edildiği görülmektedir. 21 Mart 2007 tarihinde yazılı ve sözlü basına "şehitliklere ayakbastı parası" başlığı ile yansıyan haber(4) ve sonrası Çevre ve Orman Bakanı'nın açıklaması(5), kanun ve yönetmeliğin ne derece göz ardı edildiğini göstermektedir. Kilye Koyu Ana Tanıtım Merkezi'nin işletmesini yapan şirketin, yönetmeliğe göre onbir

kişiden fazla olan gruplara alan kılavuzu almaları zorunluluğunu hatırlatması ve bu yasal zorunluluğun yerine getirilmesinde de aracılık yaparak kar kazanmaya çalışması sonucu bakanın tepkisi çok şaşırtıcı olmuştur. Çevre ve Orman Bakanı'nın, haberlerde de özellikle vurgulanmasına rağmen, oniki kişi ve üzeri gruplarda alan kılavuzu alınmasını, kendisi yönetmelikle zorunlu hale getirmemiş gibi uygulamaya tepki göstermesi, konunun ne derece ciddi ele alındığını göstermektedir.

TURİZM MEVZUATI AÇISINDAN ALAN KILAVUZLUĞU

Çanakkale savaş alanları, özellikle öğrenci grupları ağırlıklı olmak üzere yoğun bir ziyaretçi trafiği ile karşı karşıyadır. İnsanların seyahat etme nedenlerinin 28 temel başlık altında toplandığı dikkate alındığında (İçöz 1998: 4) manevi duygularını tatmin etme ve tarihten pay alma gibi iki seyahat motivasyon unsurunun, sözkonusu temel başlıklar altında yer aldığı dikkatleri çekmektedir. Bu unsurların Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'na gelen ziyaretçilerin esas seyahat nedenlerinden olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'na yönelik ziyaretçi talebini turizm dışında ve gelen ziyaretçilerin savaş alanlarını bilgi olarak gezmelerinde verilen bilgilendirme hizmetini rehberlik hizmeti haricinde tutmak olası gözükmemektedir.

Turizm mevzuatı incelendiğinde 5571 Sayılı Yasa ile Değişik 1618 Sayılı Kanun, Seyahat Acentaları Yönetmeliği ve Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliği, rehberlik faaliyetlerine ilişkin mevcut yasal düzenlemeler olarak dikkati çekmektedir. Her iki yönetmeliğe de esas teşkil eden ve değişen 1618 Sayılı Kanunun yeni yasal düzenlemesinde; rehber, bakanlıkça verilen rehber belgesine sahip kişi (Madde 1) olarak ifade edilirken, seyahat acentası da turları oluşturmaya ve düzenlemeye yetkili kılınmıştır (Madde 10). Kanun, sadece belgeli rehberlerin rehberlik faaliyetinde bulunacağını ve seyahat acentalarının da turlarında, her araç için bir rehber bulundurmaya yükümlü olduğunu belirtmektedir (Madde 6).

Söz konusu 5571 Sayılı Kanun'un cezaya ilişkin bölümünde (Madde 9), bakanlıktan belgesiz acentacılık veya rehberlik yapılamayacağı ve yapanlara para cezası verilmesi hükmü de yer almaktadır. Ayrıca, Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliği'nin 39. maddesinde, seyahat acentalarının sadece profesyonel turist rehberliği kimlik kartı olan

kişileri turist rehberi olarak çalıştırabilecekleri, belgesiz kişileri turist rehberi olarak çalıştırmaları durumunda idari ve cezai işlem yapılacağı ifade edilmektedir. Aynı yönetmelikte rehberin, yönetmelikte belirlenen usul ve esaslara uygun olarak rehberlik mesleğini icra etmesi ve seyahat acentaları adına gezi programları yürütmesi gerektiği belirtilmiştir (Madde 4).

Bu açıdan bakıldığında, Çanakkale'deki denetimlerde rehber bulundurmayan seyahat acentalarının otomatik olarak cezalı duruma düşeceği açıktır. Savaş alanlarına gelen bazı turların otobüslerinde rehber bulundurmaması ve alan kılavuzları ile ziyaretçilere rehberlik hizmeti vermeleri ciddi bir sorundur ve denetimsizliğin bir sonucudur. Alan kılavuzluğu tartışmasından sonra, TÜRSAB'ın da taraf olması ve üyelerini, savaş alanlarına düzenlenecek özellikle okul gezileri başta olmak üzere, yasaya göre turlarında rehber bulundurma zorunluluğu hakkında uyarılmış olması da önemlidir.

Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliği'nin 5. Maddesinde, Kültür ve Turizm Bakanlığı dışında, hiçbir kurumun ve kuruluşun, herhangi bir isim altında turist rehberliği kursu açamayacağı ve rehberlik kimlik kartı veremeyeceği açık bir şekilde ortaya konulmuştur. Bu açıdan bakıldığında, alan kılavuzluğu uygulamasının rehberlik hizmeti niteliğinde olduğu ve mevcut yasal düzenlemelere aykırı olduğu söylenebilir.

Profesyonel Turist Rehberi Belgesi olan ve 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi olarak bir kamu kurumunda çalışan devlet memurlarının rehberlik yapması, devlet memurluğundan ilişkilerini kesmeden imkansız iken, alan kılavuzluğu yönetmeliğinde ve uygulamasında böyle bir kısıtlama söz konusu değildir. Belgelendirilen ve hizmet veren alan kılavuzları içerisinde 657 Sayılı Kanuna tabi devlet memurlarının da olduğu gözlenmektedir. Ancak, devlet memuru statüsündeki adayların, alan kılavuzu olarak belgelendirilmesi iki açıdan sakıncalıdır. Birincisi, 657 Sayılı Kanunun devlet memuruna kazanç getirici faaliyette bulunma yasağı getirmesi, ikincisi ise, verilen hizmet sonucu alınan ücretin bu yasağın açıkça ihlal edildiğinin ispatı olmasıdır. Alan Kılavuzlarının Seçimi, Eğitimi, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğe göre ücretlendirme sistemi çalıştırıldığında, alan kılavuzlarının ücretleri belirlenen hesaplara yatırılması gerekmektedir. Bu durumda, 657 Sayılı Kanuna tabi devlet memuru olan alan kılavuzlarının ek gelir elde ettiğinin açık ispatıdır ki, bu durum devlet memurluğundan atılma sebebidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Alan kılavuzlarının ilgili yönetmelikteki görev ve sorumluluklarına bakıldığında, yol gösterici anlamında çalışmalarını gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Ancak, Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'ndaki uygulamaya bakıldığında alan kılavuzlarının, profesyonel turist rehberliği rolünü üstlenerek ziyaretçi gruplarına bilgi verdikleri, kılık kıyafet yönetmeliğine uymadıkları, belirlenmiş bir güzergâhta kalmadıkları, etkinlik sürecinde yanlarında taşınması gereken malzemeleri taşımadıkları, ve biyolojik çeşitliliği tehdit edecek ziyaretçi davranışlarını önlemede yetersiz kaldıkları çok açık biçimde gözlenmektedir.

Milli parka gelen ziyaretçi sayısı, özellikle ilkbaharda hafta sonları oluşan ziyaretçi trafiği ve neden olduğu mekansal ve zamansal yoğunluk dikkate alındığında, yöredeki profesyonel turist rehberleri sayısının yeterli olmadığı bilinmektedir. Rehber açığı, ne derece yeterli olduğu bilinmeyen kişilerin, kaçak rehberlik kapsamında ziyaretçileri gezdirmeleri için bir gerekçe olamaz. Bu bağlamda, öncelikle kamu adına sorumlu olan kişi ve kurumlarca, yasal düzenlemeler gereği, kendilerine verilen yetki ve yasal güç kullanılarak, yasadışı rehberlik faaliyetinde bulunanlar hakkında gerekli işlemlerin yapılması beklenmektedir.

Her ne kadar dönemin Kültür ve Turizm Bakanı, alan kılavuzlarının hiçbir şekilde turist rehberliği yapamayacağını ifade etse de (6), ortada bir belirsizlik olduğu açıktır. Ülke turizminin sağlıklı gelişmesi ve olası karmaşıklıkların en aza indirilmesi için alan kılavuzluğu ve turist rehberliği konusunda yetkili tarafların dikkatle konuyu ele alıp en kısa sürede belirsizlikleri ortadan kaldırması gerekir. Alan Kılavuzlarının Seçimi, Eğitimi, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik hazırlanmadan önce tespit edilen sorunların ve kaygıların (Atay 2006), yayınlanan yönetmelikle giderilmediği dikkate alındığında, böylesi bir beklentinin gerçekçi olmayacağı iddia edilebilir. Ancak, yapılması gereken, öncelikle denetimleri sıklaştırılması ve yasadışı tur, kaçak rehber ve rehbersiz tur tespit edildiğinde, gereken caydırıcı cezaların uygulanması gerekir. Böylece, Çanakkale'ye gelen organize turların araçlarında profesyonel turist rehberi bulundurması sağlanabilir. Turların rehber bulundurması, rehber olarak alan kılavuzlarının da kullanımını azaltacaktır.

Alan Kılavuzlarının Seçimi, Eğitimi, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik sözde kal-

mamalı ve gerektiği gibi uygulanmalıdır. Yönetmelik arzu edilen düzeyde uygulanırsa, alan kılavuzluğunun cazibesi kalmayacaktır. Özellikle ücretlendirmeye ve çalışma esaslarına ilişkin esasların yönetmeliğe göre uygulanması gerekir. Doğal özelliğini koruyan Milli Parkların korunması açısından alan kılavuzluğunun, yönetmelikte belirlenen şekliyle uygulanması yararlı olabilecektir. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı gibi, yoğun ziyaretçi trafiğine sahip, doğal milli park özelliğini kaybetmiş destinasyonlar için alan kılavuzluğuna duyulan gereksinim daha azdır. Alan kılavuzlarının işlevi korucu ve bekçilerle yerine getirilebilir.

Alan kılavuzluğu uygulamasında yaşanan sorunların tekrar edilmemesi için yapılması gereken başka bir düzenleme de Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliğinin yeniden düzenlenmesidir. Yapılacak düzenlemede, Avrupa'nın bazı ülkelerinde olduğu gibi yabancı dil bilme şartı olmayan sadece iç turizme hizmet verecek turist rehberliğinin de önü açılabilir. Bu açılım, belirli bölgelerde veya alanlarda sınırlandırılabilmesi gibi ülkesel bazda olabilir. Profesyonel Turist Rehberleri Odalarının ve Derneklerinin tepkisi dikkate alındığında, olası en iyi açılım, yerli ziyaretçi yoğunluğu olan belirli alanlarda "alan rehberliği" olarak adlandırılabilen bir rehber sınıfının oluşturulması ve belgelendirilmesi şeklinde olabilir.

KAYNAKÇA

- Ahipaşaoğlu, H. S. (2001). *Seyahat İşletmelerinde Tur Planlaması ve Yönetimi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Alan Kılavuzlarının Seçimi, Eğitimi, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (2006), 28 Mart 2006 Tarih ve 26122 Sayılı Resmi Gazete.
- Atay, L. (2006), Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkına İlişkin Rehberlik Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi ve Alan Kılavuzluğu Uygulaması. I. Uluslararası Çanakkale Kongresi. 17-19 Mart 2006. İstanbul. Cilt II: 417-424.

- Çanakkale Belediyesi (2006). *Çanakkale Turizmini Geliştirmeye Yönelik Eylem Planı Kitapçığı*. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı (Barış Parkı) Uzun Devreli Gelişme Planı Çalışmaları. ODTÜ, AGUDÖS Proje No:99.02.02.03
- İçöz, O. (1998). *Seyahat Acentaları ve Tur Operatörlüğü Yönetimi*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2006). *Konaklama İstatistikleri Bülteni 2006*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.
- Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliği (2005). 25 Kasım 2005 Tarih ve 26004 Sayılı Resmi Gazete.
- Seyahat Acentaları Yönetmeliği* (2007). 5 Ekim 2007 Tarih ve 26664 Sayılı Resmi Gazete.
- 4533 Sayılı Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Kanunu (2000). 17 Şubat 2000 Tarih ve 23970 Sayılı Resmi Gazete.
- 5400 Sayılı Milli Parklar Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2005). 15 Temmuz. 2005 Tarih ve 25876 Sayılı Resmi Gazete.
- 5571 Sayılı Yasa İle Değişik 1618 Sayılı Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu (2007). 13 Ocak 2007 Tarih ve 26402 Sayılı Resmi Gazete.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- 1- <http://www.kultur.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F889243CFF7EE1F1486EE5030E134E1A1D2562C276> (erişim tarihi: 25.11.2006)
- 2- <http://www.canakkaletravel.com/digerhaberler5.htm> (Erişim tarihi: 30.12.2005)
- 3- http://www.tureb.org.tr/haber_detay.asp?id=171 (Erişim tarihi: 12.11.2003)
- 4- <http://www.turizmhaberleri.com/HaberAyrinti.asp?ID=4013> (Erişim Tarihi: 21 Mart 2007)
- 5- <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=516850> (Erişim Tarihi: 22 Mart 2007)
- 6- <http://www.turizmhabercisi.com> (Erişim tarihi : 19 Şubat 2006)

Gönderilme tarihi : 08 Mart 2008
Birinci düzeltme : 22 Nisan 2008
İkinci düzeltme : 19 Mayıs 2008
Kabul : 22 Mayıs 2008

Yrd. Doç. Dr. Lütfi Atay, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Terzioğlu Kampüsü, 17100 Çanakkale
E-posta: lutfiatay@yahoo.com